

SUMAR EXECUTIV

Cercetarea “**Copiii victime ale infracțiunilor și procedurile legale: Cazul Republicii Moldova**” și-a propus drept **scop** analiza situației copiilor victime ale infracțiunii în cadrul procedurilor legale (urmărire penală, judecată) și a rolului fiecărui participant în acest proces (*ofițer de urmărire penală, procuror, judecător, copil, părinte/reprezentant legal, autoritate tutelară, psiholog/pedagog*). În acest context, au fost studiate experiențele și opiniile copiilor victime ale infracțiunilor, judecătorilor, procurorilor, ofițerilor de urmărire penală, reprezentanților administrației publice locale, decidenților.

Obiectivele cercetării au fost axate pe:

- Analiza sistemului de examinare legală prin prisma practicilor prietenoase copilului;
- Cunoașterea opiniei respondenților despre schimbările din sistemul de examinare legală a copiilor victime ale infracțiunilor;
- Cunoașterea opiniei respondenților despre necesitatea de însoțire și acordarea asistenței psihologice copiilor victime ale infracțiunilor;
- Analiza opiniei specialiștilor despre necesitatea, utilitatea și importanța rapoartelor de evaluare psihologică a copiilor ca probă în cadrul procedurilor legale;
- Examinarea opiniei specialiștilor despre necesitatea, utilitatea și importanța informării și pregătirii psihologice a copilului și părintelui/tutorei pentru participarea la procedurile legale;
- Identificarea necesităților specialiștilor din sfera juridică în domeniul pregătirii profesionale specializate în examinarea și prezentarea în instanța de judecată a cazurilor copiilor victime ale infracțiunilor;
- Identificarea necesității de însoțire și asistență specializată (psihosocială) a copilului și familiei acestuia pe parcursul examinării legale (urmărire penală, judecată);
- Înaintarea recomandărilor pentru ca sistemul de examinare legală să devină unul prietenos copilului.

Cercetarea este adresată **specialiștilor legali** (ofițeri de urmărire penală, procurori, judecători) ce examinează cazurile de infracțiuni împotriva copiilor; **psihologilor** și **pedagogilor** care sunt implicați în asistența specializată a copiilor victime ale infracțiunilor, părinților, copiilor, și, nu în ultimul rând, decidenților.

Procedurile legale sunt guvernate în Republica Moldova de prevederile Codului de procedură penală, care reglementează statutul, drepturile și obligațiile, precum și protecția oferită copilului victimă a infracțiunilor. Copilul victimă a infracțiunii în calitatea

procesuală de parte vătămată este audiat în condițiile audierii martorilor¹ în procesul penal, iar conform modificărilor din anul 2012 introduse în Codul de procedură penală, în cazul minorilor în vârstă de până la 14 ani care urmează să fie audiați în legătură cu infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, legea prevede audierea acestora în condiții speciale², (spații amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio-video), prin intermediul unui psihopedagog.

Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta standardele internaționale în domeniu, formulând, în acest sens, priorități relevante în diferite documente de politici. Cu toate că dezvoltarea unui sistem de justiție prietenos copiilor reprezintă o prioritate pentru Republica Moldova, care se regăsește în Strategia de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2016, iar Parlamentul Republicii Moldova a luat măsuri pentru ajustarea acestor cerințe (*ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale; modificarea Codului de Procedură Penală*), studiul, totuși, a scos în evidență existența mai multor lacune atât în ceea ce privește formularea, cât și aplicarea legii.

Din prevederile art. 109, 110¹ al Codului de procedură penală reiese că măsurile speciale de protecție a copilului martor se referă doar la etapa urmăririi penale. Acest aspect este dedus și din art. 41 al Codului de procedură penală, care prevede că judecătorul de instrucție are competențe doar la etapa urmăririi penale. Menționăm, în acest context, că recomandările internaționale pun accentul pe justiția prietenoasă copiilor nu doar la etapa de urmărire penală, dar și la etapa de examinare a cauzei în instanța de judecată (limitarea audierilor repetate, excluderea confruntării și punerii față în față cu agresorul etc.).

În Codul de procedură penală se menționează despre participarea pedagogului, psihologului și psihopedagogului,³ fără a se reglementa locul acestora în procesul penal, drepturile și obligațiile inerente, condițiile ce urmează a fi întrunite pentru a participa la acțiuni procesuale, instruirea și pregătirea profesională etc. Astfel, suntem în prezența unui deficit legal, care creează confuzii și dificultăți în procesul realizării acțiunilor procesuale și apărării efective a drepturilor copiilor victime sau martori ale infracțiunilor, mai ales că în Clasificatorul Ocupațiilor din Republica Moldova nu se regăsește specialitatea de pedagog.

Datele cercetării dezvăluie creșterea numărului cazurilor examinate în sistemul de justiție, în care copiii sunt victime ale infracțiunilor, cu preponderență copiii între 10-16 ani. Doi din zece copii (23,5%) victime ale infracțiunilor se adresează singuri ofițerilor de urmărire penală pentru a sesiza un caz de infracțiune. Instituțiile medico-sanitare, cele de învățământ și autoritățile tutelare se adresează reprezentanților organelor de drept pentru a semnala fiecare al 10 caz de infracțiune împotriva copiilor. Numărul sesizărilor din partea

¹ A se vedea art. 110 CPP, inclusiv art. 111 CPP.

² A se vedea art. 110¹ CPP.

³ A se vedea art. 110¹, 479, 481¹ CPP.

membrilor comunităților sunt mai rare, chiar dacă o parte din ei interacționează zilnic cu acești copii.

Sistemul de justiție juvenilă a fost afectat negativ, în viziunea multor intervievați, de introducerea programului integrat de gestionare a dosarelor. Or, acest sistem exclude posibilitatea specializării judecătorilor în domeniul protecției copiilor. 88,3% dintre ofițerii de urmărire penală, 64,7% dintre procurori și 67,3% dintre judecători consideră că specializarea acestora pe cauze de infracțiuni împotriva copiilor este necesară *în mare și foarte mare măsură*.

În Republica Moldova serviciile specializate de însoțire psihologică a copiilor victime a infracțiunilor sunt slab dezvoltate. Astfel, 67,3% dintre ofițerii de urmărire penală, 61,2% dintre judecători și 52% dintre procurori au atestat lipsa serviciilor psihologice specializate de asistență. 72,9% dintre procurori, 74,5% dintre judecători și 54,9% dintre ofițerii de urmărire penală și-au expus opinia conform căreia raportul de evaluare psihologică a copilului ar fi necesar în toate cazurile.

Deși prevederile art. 110¹ au intrat în vigoare în octombrie 2012, nu sunt încă pregătite condițiile pentru a le implementa, și mai ales, nu au fost amenajate camere de audiere pentru copii. Potrivit declarațiilor copiilor, majoritatea audierilor se desfășoară în săli/birouri obișnuite din incinta sectoarelor de poliție, procuraturilor judecătoriilor. Totodată, și reprezentanții sistemului de justiție reclamă o problemă lipsa acestor spații amenajate pentru audierea copiilor: 57,4% dintre ofițerii de urmărire penală, 64% dintre procurori, 88,8% dintre judecători.

Pregătirea copilului pentru participarea în cadrul procedurilor legale este realizată spontan de către persoanele de încredere ale copilului (părinții, reprezentanții legali) și nu reprezintă o responsabilitate a sistemului de justiție, deși este o recomandare internațională. Nu există o viziune unică printre specialiștii legali în ceea ce privește vârsta minimă a copilului care trebuie să fie informat despre etapele și conținutul procedurilor legale ce urmează a fi desfășurate. În schimb, toți copiii intervievați care au primit asistență orientată pe pregătirea psihologică către procedurile legale au confirmat necesitatea acestei activități.

Direcțiile de acțiune în domeniul asistenței copiilor victime ale infracțiunilor pe care le recomandă cercetarea realizată includ:

- Dezvoltarea cadrului legal în vederea reglementării clare a participării specialistului psiholog la audierea copilului martor sau parte vătămată. Propunerea de a reglementa separat și de a prevedea rolul specialistului psiholog în procedura penală este foarte importantă pentru a exclude practicile de prezență formală a acestuia la proces.

- Prevederea expresă a interzicerii confruntării copilului cu abuzatorul, prin modificarea conținutului articolului 113 alin. (6) al Codului de procedură penală care enunță doar că *“nici un minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și/sau morale”*. Prevederea într-un astfel de format lasă de înțeles că confruntarea minorului e posibilă în cazurile în care copilul este de acord. Acordul acestuia, însă, poate fi influențat de necunoașterea dreptului de a refuza participarea la confruntare.
- Elaborarea cadrului normativ, a standardelor de calitate pentru organizarea audierii legale a copiilor. Aceste acte normative vor servi în calitate de suport metodologic pentru specialiștii legali, autoritățile tutelare, specialiștii antrenați în procedură (psihologi, psihopedagogi, traducători etc.) și ar contribui la asigurarea desfășurării audierii copiilor în condiții prietenoase, în scopul evitării revictimizării acestora.
- Crearea condițiilor prevăzute de lege și anume instituirea camerelor specializate pentru audierea copiilor, în baza standardelor aprobate de Ministerul Justiției. În acest sens, se recomandă îmbunătățirea comunicării și colaborării între toate structurile sistemului de justiție, administrațiile publice locale, sectorul nonguvernamental, pentru a eficientiza eforturile întreprinse în vederea amenajării și utilizării spațiilor date.
- Specializarea actorilor din sistemul de justiție (ofițeri de urmărire penală, procurori, judecători) pe cazurile copiilor victime a infracțiunilor și instruirea acestora, în baza unui cadru adecvat, ce ar asigura instruirea obligatorie a profesioniștilor care în virtutea activității lor sunt în contact cu copiii victime și martori ai infracțiunilor sau sunt responsabili pentru adresarea necesităților copiilor în sistemul justiției.
- Dezvoltarea serviciului de pregătire și însoțire legală destinate copiilor care intră în contact cu sistemul de justiție, în baza Legii nr. 123 privind serviciile sociale din 18.06.2010.

Recomandările generale ale acestui studiu pot contribui la schimbări pozitive în sistemul actual de protecție a copilului – perfecționarea cadrului normativ, specializarea profesioniștilor care participă la examinarea legală a cauzelor în care sunt implicați copiii victime ale infracțiunilor, dezvoltarea serviciilor conexe sistemului de justiție în vederea pregătirii și însoțirii copiilor victime a infracțiunilor pe parcursul desfășurării procedurilor legale.